



ΘΕΜΑ 3: Διαδικασίες μετασχηματισμού

Βοηθήματα διδασκαλίας και μάθησης

Διεθνής αλλαγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μια κοινότητα για την ειρήνη

Από: *Edmund Ohlendorf*

Όταν οι νέοι σήμερα στην Ευρώπη ερωτώνται τι πρέπει να κάνει η ΕΕ σχετικά με τις (πολιτισμικές) αξίες, η απάντηση συχνά είναι: «Μπορείτε να κινηθείτε ελεύθερα παντού στην ΕΕ και σε πολλές περιπτώσεις να πληρώσετε ακόμη και με το ίδιο νόμισμα.»

Λίγοι Ευρωπαίοι πολίτες γνωρίζουν σήμερα ότι αυτή η ελεύθερη κυκλοφορία και η εισαγωγή ενός κοινού νομίσματος απαιτήσαν μια προσπάθεια που διάρκεσε μισό αιώνα και έδωσε στην Ευρώπη μια περίοδο ειρήνης που δεν είχε γνωρίσει ποτέ πριν. Δυστυχώς πολύ λίγοι Ευρωπαίοι σκέφτονται ποιες αλλαγές θα είναι απαραίτητες για να μπορέσουμε να εγγυηθούμε τις αξίες που έχουμε κατακτήσει ώστε να συνεχίσουν να συντηρούνται στο μέλλον, μια και σήμερα, όπως πάντα, επιβιώνει ακόμα ο εθνικός κρατικός εγωισμός.

Το εθνικό κράτος και τα μειονεκτήματά του

Προκειμένου να γίνει κατανοητό το τεράστιο επίτευγμα του μετασχηματισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κανείς πρέπει πρώτα να περιγράψει τις αρχικές συνθήκες, οι οποίες ήταν σε μεγάλο βαθμό κοινές για όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά κράτη μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Στη δυτική, νότια και κεντρική Ευρώπη είχαν δημιουργηθεί τα αποκαλούμενα εθνικά κράτη κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, τα οποία:

1. έλεγχαν μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή
2. με σαφώς καθορισμένα σύνορα.
3. Μέσα σε αυτά τα σύνορα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ανήκε σε ένα λαό ή - όπως στην περίπτωση της Γαλλίας - σε ένα έθνος.
4. Υπήρχαν κυρίαρχες κυβερνήσεις που ήταν σε θέση να επιβάλλουν τους νόμους και κανονισμούς τους μέχρι τα σύνορα των κρατών τους.

Αυτά τα κυρίαρχα εθνικά κράτη είχαν δύο αποφασιστικής σημασίας μειονεκτήματα:

Πρώτον: οι στόχοι και τα μέτρα που λάμβαναν αυτά τα κράτη, που κατευθύνονταν προς το εσωτερικό, είχαν συνήθως μεγαλύτερη σημασία από τις ανάγκες των πολιτών. Στους τελευταίους δύο αιώνες, και μερικές φορές μέχρι και τα πολύ πρόσφατα χρόνια, σχεδόν όλα τα ευρωπαϊκά έθνη είχαν επώδυνες εμπειρίες με τα δικαιώματα του κράτους – κολεκτίβα. Αυτό επιβεβαιώνεται ιδιαίτερα για όλα τα έθνη που αναγκάστηκαν για μια περίοδο να ζήσουν κάτω από δικτατορίες μεμονωμένων ατόμων ή ενός κόμματος.

Το δεύτερο μειονέκτημα του έθνους κράτους φαίνεται στις διεθνείς σχέσεις του. Με την υπερτίμηση των δικών τους ιδιοτήτων και αναγκών, τα ευρωπαϊκά εθνικά κράτη, ειδικά κατά το δέκατο ένατο αιώνα, βρέθηκαν σε επικίνδυνο ανταγωνισμό για τη εξουσία και τον πλούτο. Η προσπάθεια για την ηγεμονία επί άλλων εθνών και οι φιλοδοξίες των λαών που αντιτάσσονταν στην καταπίεση να αποκτήσουν οι ίδιοι πλήρη κυριαρχία οδήγησε στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο.

Ωστόσο η ευκαιρία να μάθουμε από την αιματοχυσία των πεδίων της μάχης χάθηκε μετά το 1918. Η Συνθήκη των Βερσαλλιών προετοίμασε το έδαφος για την άνοδο του εθνικού σοσιαλισμού στη Γερμανία, ενώ η Συνθήκη του Σαιντ Ζερμαίν κατέστησε δύσκολες τις σχέσεις μεταξύ Αυστρίας και Γαλλίας, σε ένα βαθμό ακόμη μέχρι και σήμερα. Η Συνθήκη του Τριανόν, επίσης, είχε τραυματική επίδραση στην Ουγγαρία και δεν κατάφερε να φέρει διαρκή ειρήνη στα Βαλκάνια μέχρι και σήμερα. Οι διακανονισμοί σχετικά με την

Τουρκία και τη Μέση Ανατολή στη Συνθήκη των Σεβρών έχουν αφήσει ένα ίχνος αίματος μέσω πολέμων και πράξεων τρόμου μέχρι και τα δικά μας χρόνια.

Τα χρόνια μετά από τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο χαρακτηρίστηκαν πάρα πολύ έντονα από τον εθνικισμό, το φθόνο, την επιθυμία για εκδίκηση, την έχθρα, τη δυσπιστία και την πλεονεξία για νέες ιδέες που θα ήταν σε θέση να δημιουργήσουν μια καλύτερη τάξη ειρήνης.

Η οικονομική ύφεση –συνεπεία του πρώτου παγκόσμιου πολέμου– κατέστρεψε το πολιτικό οικοδόμημα στο σύνολο της Ευρώπης και προετοίμασε το έδαφος για δικτατορίες σε πολλές χώρες. Στη Γερμανία η δικτατορία οδήγησε πρώτα τη χώρα της και έπειτα ολόκληρη την Ευρώπη στην καταστροφή του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, με περίπου 55 εκατομμύρια νεκρούς, 35 εκατομμύρια τραυματίες, 3 εκατομμύρια αγνοούμενους και περισσότερους από 12 εκατομμύρια πρόσφυγες και μετατοπισμένους.

Η διάθεση στην Ευρώπη μετά από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο δεν ήταν αρχικά καλύτερη απ' ό,τι μετά από τον πρώτο πόλεμο. Το 1948 – ακόμη και πριν τη δημιουργία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας–η Γαλλία, η Μεγάλη Βρετανία και οι χώρες της Μπενελούξ υπέγραψαν το «σύμφωνο των Βρυξελλών», το οποίο μεταξύ άλλων κατευθυνόταν ενάντια σε μια επανάληψη της επιθετικής γερμανικής πολιτικής. Δηλαδή μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '40 τα εθνικά κράτη συνέχισαν να ακολουθούν το προαιώνιο πρότυπο συμπεριφοράς που βασιζόταν στην ισορροπία της ισχύος.

Στη δεκαετία του '50, όμως, οι περιστάσεις στη δυτική Ευρώπη άλλαξαν και έφεραν την ελπίδα, αλλά στην ανατολή ήταν καταθλιπτικές, εάν σκεφτούμε απλώς και μόνο το έτος 1956 στην Ουγγαρία.

Η Κοινότητα καθιερώνει την ειρήνη μέσα στα σύνορά της

Ήταν ο Γάλλος Jean Monnet που ανέπτυξε το σχέδιο για την αφαίρεση της οικονομικής δυνατότητας για μια νέα πολιτική εξοπλισμών - δηλαδή παραγωγή άνθρακα και χάλυβα – από την κυρίαρχη εξουσία της Γαλλίας και της Γερμανίας και για να τα θέσει κάτω από την κοινή διοίκηση μιας νέας διεθνικής αρχής.

Ο Γάλλος υπουργός Εξωτερικών Robert Schuman ανέπτυξε αυτήν την ιδέα δημόσια στις 9 Μαΐου 1950 - ακριβώς 5 έτη μετά από το τέλος του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου - και αυτή έγινε αμέσως θετικά δεκτή από το Γερμανό ομοσπονδιακό καγκελάριο Konrad Adenauer. (T 302/1)

Η ιδέα της διανομής της κυριαρχίας πάνω σε οικονομικά αγαθά με τη βοήθεια μιας νέας ευρωπαϊκής διαχειριστικής αρχής έβαλε το θεμέλιο λίθο για μια νέα πολιτική που θα ήταν σε θέση να καταργήσει στη δυτική και κεντρική Ευρώπη την προσπάθεια για εκδίκηση και κυριαρχία. Η «Ευρωπαϊκή Κοινότητα για τον Άνθρακα και το Χάλυβα» του έτους 1950, ήταν ο θεμέλιος λίθος για έναν καινούργιο τρόπο σκέψης και για μόνιμη ειρήνη στην Ευρώπη, μια αξία ανεκτίμητη ιδιαίτερα όταν σκεφτόμαστε τους πιο αιματηρούς πολέμους στην ιστορία του κόσμου, από τους οποίους υπέφεραν οι άνθρωποι στο πρώτο μισό του εικοστού αιώνα.

Μέσω περαιτέρω εξευρωπαϊσμού (συγχώνευσης κάτω από την κυριαρχία της Κοινότητας) μεγάλων τομέων της οικονομικής πολιτικής οι χώρες μέλη της ΕΕ ήταν σε θέση να διατηρήσουν την ειρήνη μεταξύ τους μέχρι και σήμερα. (T 302/2)

Η ΕΕ δεν είναι βεβαίως ένα νέο εθνικό κράτος, από την άποψη των τεσσάρων χαρακτηριστικών που αναφέρθηκαν στην αρχή. Αν και έχει μια ακριβή περιοχή με σαφώς καθορισμένα σύνορα, είναι βασισμένη σε διάφορα κράτη. Οι κυβερνήσεις τους μοιράζονται τη νομοθεσία με τα κοινοτικά όργανα της Ένωσης.

Το έθνος κράτος και η εξωτερική ασφάλεια

Ακόμα κι αν δεν υπάρχει πλέον μια άμεση απειλή κατά της Ευρώπης από τη Σοβιετική Ένωση, μετά από την κατάρρευσή της, έχουν προκύψει άλλα είδη απειλής που προέρχονται από διάφορες πηγές εκτός της Ευρώπης και που θα μπορούσαν σοβαρά να διαταράξουν την ειρήνη μέσα στην Ευρώπη. Κανείς χρειάζεται μόνο να σκεφτεί για παράδειγμα τον πόλεμο του 2003 στο Ιράκ και την τρομοκρατική ενέργεια στη Μαδρίτη στις 11 Μαρτίου 2004.

Στον τομέα της εξωτερικής ασφάλειας, η σκέψη με βάση την έννοια του εθνικού κράτους από τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις φαίνεται να εξακολουθεί χωρίς διακοπή, αν και εκατομμύρια πολιτών της ΕΕ εδώ και πολύ καιρό έχουν καταλάβει ότι αυτός ο τρόπος δεν είναι επαρκής πλέον για να λύσει τα παγκόσμια προβλήματα.

Η ερώτηση είναι εάν η Ευρώπη πρέπει να υποκύψει σε μια μονο-πολική παγκόσμια πολιτική που αποφασίζεται στις ΗΠΑ, ή εάν πρέπει να προσπαθήσουμε για μια πολυ-πολική παγκόσμια τάξη όπου και η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορεί να συνεισφέρει στις ιδέες της.

Δυστυχώς η δυνατότητα της χάραξης πολιτικής σε έναν διεθνοποιημένο κόσμο, δηλ. το να μπορείς να επιβάλλεις να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι ιδέες σου, εξαρτάται και από τη στρατιωτική ικανότητά σου. Αυτό μπορεί να οδηγήσει βέβαια και σε κακά αποτελέσματα, δεδομένου ότι οποιαδήποτε μορφή υπερεξοπλισμού αποτελεί σπάταλη και προκαλεί αντίμετρα, αλλά κι ένας ασυμβίβαστος φιλειρηνισμός δεν αλλάζει καθόλου τα γεγονότα στον κόσμο γύρω μας. Ή μήπως θεωρεί κανείς ότι ένα άτομο όπως ο Milošević θα είχε ακούσει τις εκκλήσεις των ειρηνιστών;

Μέχρι τώρα οι Ευρωπαίοι δεν έχουν πετύχει να επαναλάβουν τη συνταγή της επιτυχίας της συγχώνευσης σε μια κοινότητα, στον τομέα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας. Το NATO είναι μια αμυντική συμμαχία και όχι ένας κοινοτικά ολοκληρωμένος οργανισμός όπως η ΕΕ, μια και εξαρτάται ανά περίπτωση από την έγκριση των κυρίαρχων κυβερνήσεων των χωρών μελών του.

Πώς έφτασε η Ευρώπη σε αδύναμη θέση ως προς την πολιτική ασφάλειας;

Για να βρει κανείς απάντηση σε αυτήν την ερώτηση πρέπει να επιστρέψει πάλι στην περίοδο μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Εάν το σύμφωνο των Βρυξελλών έδειξε ότι το 1948 οι άνθρωποι ακόμα θεωρούσαν ότι η δυτική Ευρώπη έπρεπε να προστατευθεί από μια εκ νέου επιθετικότητα της Γερμανίας, κατόπιν η κατάσταση άλλαξε ριζικά, μετά το ξεκίνημα του πολέμου της Κορέας το 1950. Η κομμουνιστική απειλή από την ανατολή θεωρήθηκε τότε ως η μεγαλύτερη απειλή στη δυτική Ευρώπη.

Το 1950 ο Γάλλος πρωθυπουργός Plevin ανέπτυξε την ιδέα μιας Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (EDC) ενώπιον της γαλλικής εθνικής συνέλευσης. Αυτή θα συγκέντρωνε όλες τις ένοπλες δυνάμεις των χωρών μελών σε έναν συνδυασμένο στρατό που θα επιχειρούσε υπό την κοινή εντολή ενός Ευρωπαϊκού Υπουργού Άμυνας. (T 302/3)

Μια συνθήκη σε αυτή την κατεύθυνση υπογράφηκε από τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και τις χώρες του Μπενελούξ το 1952 και επικυρώθηκε από πέντε κράτη μέχρι το 1954. Μόνο η γαλλική εθνική συνέλευση την απέρριψε στις 30 Αυγούστου 1954.

Αυτή ήταν μια απόφαση με εκτεταμένες συνέπειες. Η ασφάλεια της δυτικής Ευρώπης έγινε πλέον αποκλειστικά και μόνο ευθύνη του NATO, κάτω από την ηγεσία των ΗΠΑ. Είναι σημαντικό ότι μετά από την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης οι νέες χώρες της ΕΕ στην κεντρική Ανατολική Ευρώπη θέλησαν αρχικά να γίνουν μέλη του NATO και μόνο μετά από αυτό, μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μετά από την καταστροφική λανθασμένη απόφαση της γαλλικής εθνικής συνέλευσης το 1954, πήρε στις χώρες της ΕΕ 50 χρόνια για να κάνουν μια νέα προσπάθεια για την οργάνωση μιας κοινής πολιτικής ασφάλειας και άμυνας στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού συντάγματος που υπογράφηκε το 2004. Η κυριαρχία σε αυτόν τον τομέα, όμως, παραμένει όπως και πριν στα χέρια των χωρών μελών της ΕΕ, οι οποίες πρέπει να εγκρίνουν όλες τις αποφάσεις ομόφωνα προτού να μπορέσει να υλοποιηθεί αυτή η πολιτική ασφάλειας. (T 302/4)

Οι καυτές συζητήσεις που άναψαν στην Ευρώπη για τους λόγους του πολέμου στο Ιράκ δείχνουν ότι είμαστε ακόμα μακριά από μια κοινή αξιολόγηση της κατάστασης ασφάλειας στην Ευρώπη και στον κόσμο. Η σχέση της ΕΕ με το NATO και τις ΗΠΑ αφήνει επίσης πολλές ερωτήσεις ακόμα αναπάντητες.

Είναι ένας σημαντικός στόχος για τη διδασκαλία να παρέχει πληροφορίες στο σχολείο για τις διαδικασίες μετασχηματισμού που βρίσκονται σε εξέλιξη. Γιατί ένα μόνο είναι σίγουρο: εκτός κι αν μεγάλοι αριθμοί ευρωπαίων πολιτών πάρουν μέρος στις σκέψεις για την ένωση, οι πολιτικοί ιθύνοντες θα συνεχίσουν να

σκέφτονται σύμφωνα με τα παλαιά πρότυπα συμπεριφοράς και έτσι η δυσπιστία, η ηγεμονία και η εθνική ματαιοδοξία θα συνεχίσουν να δίνουν τον τόνο.

Περίληψη

Αφότου η ηγεμονική πολιτική μεταξύ των ευρωπαϊκών εθνικών κρατών οδήγησε σε καταστροφικούς πολέμους δύο φορές μέσα σε μισό αιώνα, οι ευρωπαίοι πολιτικοί προσπάθησαν να ενωθούν για να διαχειριστούν από κοινού τους οικονομικούς πόρους των χωρών τους με τη βοήθεια νέων διεθνικών θεσμών. Αυτό αρχικά σκοπό είχε να αφαιρέσει τη βάση μιας νέας κούρσας εξοπλισμών. Συγχρόνως δημιουργούνταν μια μεγαλύτερη αγορά για την παραγωγή αγαθών που θα μπορούσαν να αυξήσουν σημαντικά την ευημερία του πληθυσμού της ΕΕ.

- Με αυτόν τον τρόπο κάθε είδος πολεμικής προετοιμασίας αποτράπηκε και η ΕΕ έχει γίνει κοινότητα ειρήνης.
- Οι χώρες μέλη της ΕΕ μέχρι ενός βαθμού παρέδωσαν κυρίαρχα δικαιώματα σε διεθνείς θεσμούς, αλλά σε αντάλλαγμα έλαβαν μεγαλύτερο συνταγματική ασφάλεια σε ένα ολοένα αυξανόμενο ευρωπαϊκό χώρο.
- Η συνταγή για την κοινή διοίκηση στον οικονομικό τομέα έχει γίνει τα τελευταία 50 χρόνια πόλος έλξης για άλλες χώρες τόσο μέσα όσο και, πιο πρόσφατα, εκτός Ευρώπης.
- Στην περιοχή της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας πολλές κυβερνήσεις των χωρών μελών της ΕΕ ακόμα επιμένουν σε έναν τρόπο σκέψης που προσιδιάζει στα εθνικά κράτη, οποίος, ωστόσο, δεν είναι πια σε θέση να ασκήσει αποφασιστική επιρροή δεδομένων των παγκόσμιων προκλήσεων, για παράδειγμα στα Βαλκάνια, στη Μέση Ανατολή, στο Ιράκ, ή σε τμήματα της Ασίας και της Αφρικής.

Μετάφραση από το γερμανικό πρωτότυπο: